

EVENIMENTELE DIN 1812 ȘI CONSECINȚELE LOR*

Acad. *Andrei EȘANU*

In the presentation *THE EVENTS OF 1812 AND LATER POLITICAL DEVELOPMENTS* the author communicates that the Peace Treaty, signed 16/28 May in Bucharest between the Ottoman and the Russian Empires, had the heaviest consequences for the Country of Moldova, specifically for the population between Prut and Dniester, area called Bessarabia which was annexed to the Tsarist Empire. The event was qualified as tragic, one that has slowed down political, economic, cultural and spiritual development of the province. The author believes that many issues of identity, language, history, political guidance that concern today's Moldovan society are rooted in the distressing event of 1812.

– Distinși participanți la conferință,

Excelența Voastră Domnule Eurodeputat Ioan Mircea Pașcu!

Dintru început țin să va mulțumesc pentru invitația de a participa la această conferință organizată de Parlamentul European, considerând-o de mare onoare pentru mine.

Întrucât timpul rezervat este limitat, în scurta mea comunicare voi încerca să prezint sumar evenimentul care s-a produs cu 200 de ani în urmă pe meleagurile Țării Moldovei și consecințele acestui act politic.

Doar cu o lună în urmă comunitatea științifică din Republica Moldova și România, păturile intelectuale și mai largi ale populației au comemorat

* La 20 iunie 2012, din inițiativa eurodeputatului Ioan Mircea Pașcu, vicepresedinte al Comisiei pentru afaceri externe al Parlamentului European, a fost convocată la Bruxelles, în incinta instituției mai sus arătate, Conferința internațională „Moldova 200 Years After: Creating a Common Future”, la care au participat experți în probleme de relații ai Parlamentului European și Uniunii Europene cu Republica Moldova (Sir Graham Watson, Remi Dufflot, Olga Shumylo-Tapiola), reprezentanți ai corpului diplomatic ai Republicii Moldova în Belgia și de pe lângă Parlamentul European (Eugen Caras, Mihai Gribincea), precum și ai Institutului Cultural Român din Bruxelles (Robert Adam). Printre invitații care au prezentat comunicări a fost și Andrei Eșanu, membru titular al Academiei de Științe a Moldovei.

Reproducem textul integral al comunicării sale.

un eveniment deosebit de trist din istoria Moldovei, din istoria românilor în general, și anume semnarea la 16/28 mai 1812 a Tratatului de pace de la București între Rusia țaristă și Imperiul Otoman. În urma acestui eveniment, Țara Moldovei, situată între Carpați, Nistru și Marea Neagră a fost împărțită între cele două puteri, noua graniță între ele fiind stabilită pe râul Prut și Delta Dunării. În așa fel, Moldova, ca una din țările române cu existență de circa patru secole și jumătate, a suportat o grea pierdere teritorială, rămânând sub controlul principelui moldovean doar spațiul dintre Carpați și râul Prut.

Regretabilul eveniment s-a produs în urma unor numeroase și îndelungate războaie ruso-otomane din sec. XVIII – începutul sec. XIX, care în mare parte s-au derulat pe teritoriul țării românești de la Est de Carpați și au adus cu sine imense pagube materiale și pierderi umane, nemaivorbind de faptul că tot greul acestor confruntări militare a fost suportat de populația băștinașă ajunsă drept urmare la sărăcie și lipsuri materiale cumplite. Însăși Alexandr I, împăratul de atunci al Rusiei, călcând pe suferința unui popor rupt în două, era deosebit de mândru de această nouă achiziție teritorială pentru imperiul său.

Dacă istoricii ruși și, ulterior, cei sovietici, inclusiv cercetătorii de la Chișinău, în perioada aflării RSS Moldovenești în componența Uniunii Sovietice catalogau anexarea Basarabiei (or, așa a fost numit de autoritățile țariste teritoriul dintre Prut și Nistru), evenimentul din mai 1812, ca fiind unul progresist, în urma căruia moldovenii (adică românii din acest spațiu) au fost eliberați de sub nesuferita stăpânire otomană, apoi istoriografia clasică românească de la A.D. Xenopol, Nicolae Iorga până la Gheorghe Brătianu și cei de după 1989-1991 din Republica Moldova au calificat cu multiple argumente de ordin politic, economic și etno-cultural drept un eveniment tragic cu urmări dintre cele mai grele pentru populația locală. Conferința științifică *Basarabia - 1812. Problemă națională, implicații internaționale*, cu participarea istoricilor nu numai din Moldova și România, dar și din Rusia, Polonia, Austria, Finlanda ș.a. țări, care a avut loc la 14-16 mai anul curent la Chișinău și Iași – vechea capitală a Moldovei, a demonstrat că istoriografia rusă contemporană nu a renunțat la niciun postulat din cele stipulate în tratatele de istorie țaristă și sovietică.

Pentru a fi mai explicit în problema abordată, trebuie să arătăm că Țara Moldovei încă de pe la mijlocul sec. al XVI-lea sub presiunea enormă a

armelor turcești a acceptat trecerea cu anumite condiții sub suzeranitatea Puterii Otomane. Conform acestui statut, Moldova, în schimbul unui tribut anual variabil, își păstra autonomia, structurile proprii de stat, religia, cultura, fiind guvernată de un principe propriu, și se bucura de neamestecul și stabilirea turcilor în țară, promițându-i-se totodată apărarea și inviolabilitatea hotarelor. În urma Păcii de la București din 1812, Moldova, ca principat autonom, în ciuda acestor principii reciproc recunoscute și transmise din generație în generație prin tradiție, a pierdut o jumătate din teritoriul său și anume partea de Est numită Basarabia, care a fost anexată la Imperiul țarist. Dacă în primele decenii de după 1812 țarul a acordat o anumită autonomie noii provincii, apoi în perioada următoare, până la 1917, Basarabia a fost lipsită total de elementare drepturi naționale și tradițiile locale de autoadministrare și transformată în gubernie țaristă condusă de funcționari ruși.

Sub aspect religios, dacă structurile ecleziastice locale erau subordonate canonic secole la rând Mitropoliei Moldovei, apoi după 1812 acestea au fost trecute în subordonarea Bisericii Ortodoxe Ruse. Și dacă primul mitropolit al Basarabiei, numit de Sfântul Sinod al Bisericii Ruse, a fost un român, apoi cei care l-au urmat după 1821 până la 1917 au fost exclusiv ierarhi ruși aduși din guberniile centrale ale imperiului. Dacă un scurt timp au fost valabile în domeniul justiției din Basarabia actele normative de până la anexare, apoi în curând se impune insistent legislația imperială rusă.

Mai multe decenii la rând, deși era provincie țaristă, în Basarabia s-a introdus un sistem aparte de restricții vamale, care au conservat economia în formele ei vechi, frânându-i-se dezvoltarea firească și înscrierea treptată nu numai în piața europeană, dar și în cea a Rusiei de atunci. Aceleași procese aveau loc și în învățământ, în tipărirea și difuzarea cărții. Or, dacă la început s-a permis predarea materiei în puținele școli existente, precum și cartea, fie religioasă, fie laică, în limba moldovenească, adică română, apoi treptat aceasta a fost scoasă în afara școlii, bisericii, justiției și administrației.

Anexarea Basarabiei a avut urmări deosebit de grele pentru dezvoltarea culturii. Dacă Principatul Moldovei de peste Prut a fost atras în orbita științei și valorilor culturale europene, în prima jumătate a sec. al XIX-lea sute de tineri moldoveni români studiind în universitățile din Viena, Berlin, Paris ș.a., în Basarabia se instalase întunericul. Puținii intelectuali care au apărut aici mai mult prin grija părinților nobili, nu au putut suporta condițiile grele

și au fost nevoiți să treacă Prutul în Principatul Moldovei, iar după 1859 în România modernă, unde s-au manifestat din plin asemenea mari cărturari basarabeni ca Alecu Russo, Alexandru Donici, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Constantin Stere ș.a. Pe parcursul sec. al XIX-lea Basarabia aproape că nu a avut presă periodică, nu s-au editat manuale, cărți de cultură și știință, iar cele religioase erau tipărite sporadic în tiraje limitate.

Către finele perioadei, ponderea populației băștinașe s-a redus de la 90 până la mai puțin de 50%. Dacă în rândurile locuitorilor germani, evrei, ruși din provincie numărul știutorilor de carte atingea 40-70% și mai mult, apoi printre moldoveni știau carte doar câteva procente (printre femei – 2% și bărbați – 6%). Dacă peste Prut, în urma reformelor lui Alexandru Ioan Cuza, s-a trecut la grafia latină, apoi în Basarabia până în primele decenii ale sec. al XX-lea continua să se scrie și să se tipărească puținele periodice și cărți cu aceleași caractere arhaice chirilice, inventate în sec. al IX-lea.

Administrația țaristă în cei 106 ani de stăpânire în Basarabia a ridicat ziduri impenetrabile pe Prut, căutând să ne izoleze total de România, de Europa în general, cultivând așa numitul moldovenism care a pus începuturile unei grave probleme identitare ce se perpetuează la populația autohtonă din Republica Moldova până astăzi: adică două popoare, două limbi, două culturi, două literaturi ș.a.

Abia în primele decenii ale sec. al XX-lea în Basarabia s-a înfripat o modestă intelectualitate care a conștientizat unitatea istorică de neam, cultură și tradiții a populației de pe ambele maluri ale Prutului. În consecință, atunci când în urma primului război mondial din 1914-1918 Imperiul țarist s-a destrămat, populația băștinașă a încercat să-și croiască un destin propriu, frunțașii basarabeni au chemat la unire cu Patria-mamă România, cu cei de un sânge și de o limbă cu ei. Evenimentul, după cum știți, s-a produs la 27 martie 1918. A urmat o perioadă scurtă, doar până în 1940, de integrare a Basarabiei în România întregită, de înviore a culturii naționale, procese care au fost întrerupte brutal de invazia sovietică la 28 iunie 1940, în urma tratatului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939.

După 1990, când s-au deschis arhivele structurilor represive sovietice, istoricii din Republica Moldova au descoperit mii de documente care au arătat în toată goliciunea lui dezastrul represaliilor, deportărilor, înfometărilor, colectivizărilor, deposedărilor masive de avere, mobilizărilor pe front și strămutărilor forțate la muncă la care a fost supusă populația Basarabiei în o jumătate de secol de dominație a regimului totalitar

comunist, care s-a soldat cu pierderea a multor sute de mii de oameni.

În anii de după cel de-al Doilea Război Mondial, autoritățile sovietice au depus eforturi susținute pentru a șterge din memoria colectivă conștiința de neam, de apartenență la cultura românească, pentru a forța procesele de rusificare și transformarea Republicii Sovietice Moldovenești într-un apendice agrar al Imperiului Sovietic. Noua intelectualitate moldovenească, deși formată în universitățile sovietice, a perceput foarte curând pericolul dictaturii staliniste, încercând să reziste prin cultură și, în cele din urmă, să ridice și să ducă după sine marea majoritate a populației în mișcarea de eliberare națională din 1989-1991.

Astăzi, Republica Moldova, care și-a proclamat independența în 1991 și fusese recunoscută în

scurtă vreme în plan internațional, poartă în spate povara acestor frământări și răsturnări dramatice de situație prin care a trecut după 1812 până în prezent. Toate problemele legate de orientarea politică, de identitate, de limbă, de oscilație între Est și Vest, de relații interetnice își trag obârșia din această istorie zbuciumată din ultimele două secole. Aceste probleme sunt surmontate, trebuie să recunosc, cu mare dificultate, dar deschiderile care au loc în prezent, procesul de democratizare care se aprofundează în Republica Moldova, legăturile tot mai intense cu Occidentul, cu Uniunea Europeană în special, demonstrează că noul stat apărut în urma destrămării Uniunii Sovietice – Republica Moldova, îmbrățișează și aderă la valorile europene. Aceasta ne încurajează să afirmăm că Republica Moldova a luat ferm cursul spre integrarea europeană.

Nicolae Coțofan. *Farfurie decorativă*. Șamotă pictată, Ø - 410 mm, 2011